

בציילא דשבתא

פירושים וביאורים בפרשת השבוע ממורנו ורבנו ראש הישיבה הגאון רבי בצלאל טולידאנו שליט"א

בס"ד, גליון פרשת כי תשא תשפ"ד ♦ 106

'כי אות היא ביני וביניכם'

כתוב בפרשתנו (ל"א י"ג) 'אך את שבתותי תשמרו', פירוש אע"פ שהפקדתיך לצוותם על מלאכת המשכן, אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה (רש"י), אלא תדחה המלאכה מפני שמירת השבת. 'כי אות היא ביני וביניכם', ואם תקלקלו זה האות, אין שם מקום לעשות משכן לשכני בתוכם (ספורנו).

ובביאור האות הזאת כתב רש"י (ד"ה כ"ו), אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם, בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה, והיינו שה' בחר בעמו ישראל, לכן נתן להם את השבת.

ויש להבין, דהרי יש עוד שני אותות – מילה ותפילין, כתוב בתפילין (שמות י"ג י"ז) 'והיה לאות על ידכה', וכן במילה (בראשית י"ז י"א) 'ונמלתם את ערלת לבבכם והיה לאות ביני וביניכם', א"כ מה מיוחד באות של שבת שעל ידה נדע על בחירת ה' בעם ישראל.

והנראה לבאר, דהנה כתוב בפסוק 'ראו כי ה' נתן לכם את השבת אל יצא איש ממקומות ביום השביעי' (שמות ט"ז – כ"ט).

והקשה הגרי"ז זצ"ל, הרי רק עכשיו משה מצוה אותם על שמירת השבת ואיך אמר 'ראו כי ה' נתן לכם' בלשון עבר, הרי רק עכשיו הוא נותן, ולא נתן.

ובאר הגרי"ז זצ"ל, דהנה כתוב בשבת בראשית (בראשית ב' א') 'ויכולו השמים וכו' ביום השביעי', והרי בששה ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, ועיוון רש"י שם שכתב בביאורו השני זצ"ל, מה היה העולם חסר, מנוחה, באה שבת באה מנוחה. ובאר הגרי"ז דנמצא שיש בשבת ב' עניינים: א. תורת המלאכות האסורות בשבת. ב. מנוחת השבת שהיא בריאה מיוחדת, כמו השמש והירח – כך ברא ה' מנוחה, מציאות של מנוחת השבת, וע"ז אנו מתפללים 'יונחו בו כל ישראל מקדשי שמך', וכן 'יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם'.

בדין הנכנס למקדש בלא רחיצת ידים ורגלים

דין ביאה ריקנית בלא רחיצה

איתא בפרשתנו (ל' י"ט - כ"א), 'ורחצו אהרן ובניו את ידיהם ואת רגליהם, בבואם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו או בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר וכו', ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו'. וכתב רש"י (ד"ה בבואם) זצ"ל, להקטיר קטורת שחרית ובין הערביים, או להזות מפר כהן משיח ושעירי עבודה זרה.

ומבואר דסבירא ליה לרש"י דדוקא אם עשו עבודה במקדש בלא רחיצה חייבים מיתה, אבל בכניסה לאהל מועד בלי עבודה - ביאה ריקנית, אין חיוב מיתה בידי שמים.

אולם יעויין בדברי תוס' ביומא (ה: ד"ה להביא) דנקטו, דמהא דכתיב 'בבואם אל אהל מועד' שמעינן דחייבים מיתה אף בביאה ריקנית, וכלשון הפסוק 'בבואם' שעל עצם ביאתם לאהל מועד גם בלי עבודה יש חיוב מיתה אם אינו רחוץ ידים ורגלים [ועיי"ש עוד שביארו את לשון הגמרא בזבחים (ט:)] דמשמע שם דעל ביאה ריקנית אין חייבים מיתה].

נכנס למקדש מחוסר בגדים

וכמו"כ נקטו התוס' (שם) גבי מחוסר בגדים, דהנה איתא בגמרא סנהדרין (פג:): דילפינן מחוסר בגדים במיתה מדכתיב (כ"ט ט') 'וחגרת אותם אבנט וכו' והיתה להם כהונת עולם', בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, והווי להו זרים, ואמר מר זר ששימש - במיתה, ע"כ.

וכתבו תוס' (סנהדרין שם, יומא ה:): והרמב"ן להקשות, הרי מחוסר בגדים כתיב להדיא בפרשת תצוה (כ"ח מ"ג) 'והיו על אהרן ועל בניו בבואם אל אהל מועד או בגשתם וכו' ולא ישאו עוון ומתו', ואמאי בעינן למילף מדרשא ד'בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם'.

ותירצו תוס' דקרא ד'והיתה להם כהונת עולם' איירי בגוונא דעבדו במקדש כאשר הם מחוסרי בגדים, אבל הפסוק 'בבואם אל אהל מועד' בא לחייב במחוסר בגדים אם נכנס לאוהל מועד אפי' על ביאה ריקנית [ואף דזר חייב מיתה רק אם עבד במקדש, הכא מייתורא דקרא מרבינן חיובא אף על ביאה ריקנית], העולה בדעת התוס' דהיכא דקתני 'בבואם' מחייבין אף על ביאה ריקנית.

ובסוף דבריהם, הביאו תוס' שרש"י לא פירש 'בבואם' על ביאה ריקנית, כמו שכתב בפרשת כי תשא, שבבואם אל אוהל מועד - להקטיר, והיינו דאין חייבים מיתה אביאה ריקנית לאוהל מועד בלא עשיית עבודה, וכתבו ע"ז תוס', ולא נהירא אלא כדפרישית, יעוי"ש.

סחירת דעת רש"י בהנ"ל

ויש להקשות, דיעויין בפרשת תצוה (כ"ח מ"ג) לענין מחוסר בגדים, שם פירש"י, בבואם אל אהל מועד, להיכל וכן למשכן, ע"כ, ולא פירש כמו בפרשתנו שבבואם לאוהל מועד הכוונה דוקא להקטיר, ודברי רש"י צריכים ביאור מאי שנא 'בבואם' דהתם מדהכא. והנראה לומר, דהנה כתב הרמב"ם (סה"מ מצות עשה ל"ג) זצ"ל: שנצטוו הכהנים ללבוש בגדים מיוחדים לכבוד ולתפארת ואז יעבדו במקדש, עכ"ל.

וכתב הרמב"ן (שם), לא ראיתי לבעל ההלכות שימנה אותה, אבל מנה אותה בלאוין (אות ס"ח), מחוסר בגדים ששימש, ודעתו זאת לומר, דכיון דאין בלבישת בגדים שלא בשעת העבודה שום מצוה, אינו אלא הכשר העבודה שאם עבד בפחות מהן או ביותר, תפסל עבודתו, עכ"ל.

בגד"כ - דין ככהונה או בעבודה

והנראה לבאר בדעת הרמב"ם, דסבירא ליה דאיכא מצוה של לבישת בגדי כהונה גם בשעה שאינו עובד, ויתבאר בזה הפסוק (כ"ח מ"א) 'והלבשת אותם וכו' וכהנו לי', בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם, שע"י הבגדים הם נחשבים לכהנים, ובלא בגדים - אינם כהנים כלל, וחיובם במיתה מפני שדינם כזר שעבד שחייב מיתה, וכלשון הגמ' בסנהדרין (פג:), ולכך לא הביא הרמב"ם את מצות הבגדים בהלכות ביאת מקדש, כיון שאין זו הלכה בעבודת המקדש אלא הלכה היא ככהונה עצמה, דחשיב כהן דוקא בלבישת הבגדים, ולפיכך מקומו בהלכות כלי המקדש (פ"ח ה"ב).

אולם הרמב"ן סבירא ליה דדין לבישת הבגדים הינו חיוב רק בעבודת המקדש, דהעבודה מחייבת לבישת בגדים, ובלי הבגדים עבודתם פסולה, והחיוב במיתה בידי שמים היא רק על עבודה בלי בגדים, אבל אין כהונתם תלויה בבגדים.

ביאור דעת רש"י

והנה יש לדייק מדברי רש"י בסנהדרין (שם) שמחוסר בגדים זהו חסרון ככהונה, דהנה כתב (ד"ה וחגרת), והיתה להם כהונה - משמע שעל ידי בגדים הויה כהונה, עכ"ל, והוא כדברי הרמב"ם הנ"ל.

ולפי"ז יש לבאר דעת רש"י, דגבי רחיצת ידים ורגלים, פשוט דהוי דין הכשר בעבודה, ולכך שפיר כתב רש"י 'בבואם' שפירושו להקטיר, דיהיה חיוב מיתה רק בעבודה בלי רחיצה, אולם גבי מחוסר בגדים נקט רש"י דהוי חסרון בקדושת הכהן [וכדעת הרמב"ם], ומש"ה סבר דחייבה תורה במחוסר בגדים אפי' על ביאתו למקדש בלי עבודה, ולכך בפרשת תצוה כתב רש"י דהנכנס למקדש או למשכן מחוסר בגדים, חייב מיתה על ביאה ריקנית, אף בלא עשיית עבודה במקדש.

אבל תוס' נקטו כדעת הרמב"ן, דמצות לבישת הבגדים הינה דין בהכשר העבודה, ומש"ה כתבו דאם מצינו שחייב הכתוב במחוסר בגדים על ביאה ריקנית באהל מועד, אזי גם בדין רחיצה, אם נכנס בלא רחיצת ידיים ורגליים חייב אפי' בלא עבודה, דדין אחד להם, כיון דתרווייהו הוו הכשר בעבודה, וכנ"ל.

אכילת קדשים ככהן מחוסר בגדים

והנה בדין אכילת קדשים, ילפינן מקרא ד'ואכלו אותם אשר כופר בהם' - כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, יש לדון האם מחוסר בגדים יכול לאכול בקדשים.

ויעויין במשך חכמה (שמות כ"ט ל"ג) שלמד מהא דכתיב (כ"ח מ"א) 'והלבשת אותם וקדשת אותם וכהנו לי', שקדושת הכהן תלויה בלבישת הבגדים, ולכן לא יאכלו קדשים בלא בגדים, משא"כ בעל מום שהוא כהן אלא שפסול לעבודה, אולם המנחת חינוך (מצוה ער"ה סק"ב) כתב בפשיטות שלא מצא בשום מקום שמחוסר בגדים אינו אוכל בקדשים.

והנראה דתליא בפלוגתת הרמב"ם והרמב"ן הנ"ל, דאי הוי דין בהכשר העבודה, יכולים הכהנים לאכול בקדשים בלא הבגדים, אבל אי הוי דין בעצם קדושת כהן, לא יוכלו לאכול בקדשים בלא הבגדים.

דין קדושת כהן בזה"ז

וכתבו בשם ר"ת דהא דאין מצות 'וקדשתו' בזמן הזה, היינו משום דאין להם בגדי כהונה, ולפי דברינו מתבאר דדעת רש"י והרמב"ם ור"ת שמחוסר בגדים הוא חסרון ככהונה עצמה, ובזמן שאין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, ולכך אין בהם דין 'וקדשתו', ומאידך, תוס' ביומא (ה:) והרמב"ן סברי דזה הלכה רק בהכשר עבודה, ולא בקדושת הכהונה עצמה, ואיכא לדבריהם דין 'וקדשתו' גם בזמן הזה.

ובזה מבאר הגר"ז זצ"ל מה שאנו אומרים בתפילת שחרית של שבת 'ולא נתתו ה' אלקינו לגויי הארצות', שתורת מלאכות השבת לא נאמרה לגויי הארצות, ולהפך, גוי ששבת חייב מיתה. ומוסיפים 'וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים', שלא רק שלא נאמרה תורת מלאכות שבת לגויי הארצות, אלא גם המנוחה שהיא בריאה של שבת לא ניתנה לגויים.

[ואני מוסיף דפירוש 'ערלים' היינו גוי שקיבל על עצמו לא לעבוד ע"ז כדיני ישראל, והוא מחויב לשמור שבת (כך כתב רש"י ביבמות מח:), אבל מ"מ אינו זוכה במנוחת שבת].

'כי לעמך ישראל נתתו באהבה לזרע יעקב אשר במ בחרת', וע"ז אמרה הגמרא בביצה (טו.) 'מתנה אחת יש לי בבית גנזי ושבת שמה ונתתיה לעם ישראל', נמצא שרק עם ישראל זרע יעקב הם היחידים שזוכים להרגיש את מנוחת השבת ולא עכו"ם, ה' נתן מתנה זו רק לעם ישראל.

ולפי"ז יתיישב, דודאי תפילין ומילה הם אות בני ובין בני, אבל אות זו אנו עשינו ועושים אותה, מלים את עצמנו ומניחים תפילין, אבל שבת ה' נתן לנו במתנה את השבת, והיא מתנת ה' לעם ישראל, וכל אחד השומר שבת כהלכתו יש לו מנוחת השבת, משא"כ לגויים, ולכך כתב רש"י 'אות גדולה היא בינינו בהנחילי להם [שהוא מנחיל אותנו] את יום מנוחתו למנוחה', ועי"ז לדעת [האומות] כי אני ה' מקדשכם', פי' שע"י מנוחה זו שיש לעם ישראל בשבת, ואינה לגויים, אז הגויים יודעים שה' בחר בנו ולא בהם, וזהו קידוש ה' שמעיד על מציאות ה' ועל השגחתו ובחירתו בעם ישראל.

עוד נאמר בפסוק 'שבת שבתון', וביאר רש"י, מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי, עכ"ד, והיינו דהגויים - כאשר הם רואים מנוחת השבת על פני הישראל, יודעים שה' בחר בנו מכל האומות, וזוהי גם עדות על בריאת העולם.

וזהו מה שמסיימים במנחה של שבת, מנוחת אהבה ונדבה, מנוחת שלווה השקט ובטח, שעל ידה - יכירו וידעו כי מאתך היא מנוחתם, ועל [ידי] מנוחתם יקדישו את שמך' - מתקדש שמך ברבים.

נזכה להתבונן קודם שבת במעלת יום השבת, וכל הטורח בער"ש יאכל בשבת.